

چگونگی تحقق عدالت و نصیب آموزشی در زمینه فضای آموزشی

حدیثه او جانی¹

1- کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد کرج، دانشکده مدیریت آموزشی

* تهران، کرج، دانشگاه آزاد واحد کرج، ojanihadis9599@gmail.com

چکیده

اگر چه نتایج پژوهش‌ها در خصوص شناسایی عوامل ایجاد عدالت آموزشی و دسترسی برابر افراد، اثرات مثبت این امر را آشکار ساخته و نظام‌های آموزشی در حال حرکت به این سمت هستند؛ با این وجود موانع متعددی برای تحقق وجود دارند. در همین راستا هدف از پژوهش حاضر، شناسایی راهکارها و روش‌های ایجاد و برقراری عدالت آموزشی و موانع گسترش آن می‌باشد. پژوهش حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی است که اطلاعات آن از طریق بررسی کتب و مقالات و جمع آوری شده است. در این نوشتار، ضمن بیان اهمیت و ضرورت شناسایی عوامل ایجاد عدالت آموزشی به مهم‌ترین موانع پیش روی ایجاد برابری آموزشی در کشور ایران، اشاره شده است. در پایان، کلیه عوامل و موانع مؤثر بر ایجاد عدالت آموزشی تحت الگویی جامع و مانع، سازماندهی شده اند. یافته‌ها حاکی از آن است که اگر عدالت آموزشی در محیط‌های یاددهی-یادگیری برقرار باشد؛ انصاف و برابری در آموزش و امکانات، دسترسی به محیط‌های آموزشی، انگیزه و امید به تحصیل و ... بیشتر می‌شود.

اطلاعات مقاله

مقاله پژوهشی کامل
دریافت: 19 اسفند 1401
پذیرش: 23 فروردین 1402
ارائه در سایت: 13 اردیبهشت 1402
کلید واژگان:
عدالت آموزشی
محیط یاددهی/ یادگیری
آموزش و پرورش
عوامل، موانع

how to implement justice and educational facilities in the field of educational space

Hadith Ojani¹

1- Master's degree, Karaj Azad University, Faculty of Educational Management

Article Information

Original Research Paper
Received 2023-03-10
Accepted 2023-04-12
Available Online 2023-05-03

Keywords:

educational justice
teaching / learning environment
training and cultivating agents
obstacles

Abstract

although the results of the research on identifying the factors of creating educational equity and equal access to individuals, the positive effects of this phenomenon are revealed and the educational systems are moving toward this side; however, there are several obstacles to realization. in this regard, the aim of the present study is to identify strategies and methods for creation and establishment of educational justice and barriers to its development. the present study is a descriptive - analytical research which its information is collected through reviewing books and articles and gathering data. in this paper, while explaining the importance and necessity of identifying the factors of educational justice, the most important obstacles facing the creation of educational equality in iran is mentioned. at the end, all factors and barriers affecting the creation of educational equity are organized under a comprehensive and obstacle pattern. the findings indicate that if educational equity is established in teaching - learning environment, fairness and equality in education and facilities, access to educational environment, motivation and hope to education and ... will be more.

1- مقدمه

پیرامون مفهوم عدالت در طول تاریخ نظریه های گوناگونی تبیین شده است. فیثاغورث عدالت را رعایت حقوق افراد مطابق استعدادهای طبیعی آنها می داند؛ از نظر سقراط عدالت رعایت نوعی تناسب و هماهنگی است؛ از دیدگاه افلاطون عدالت نوعی تناسب و تعادل در امور است؛ به زعم رواقیون همه انسانها برابرند [7]. عدالت یعنی رعایت تساوی در زمینه استحقاق های مساوی؛ عدالت اجتماعی عبارت است از ایجاد شرایط برای همه به طور یکسان و رفع موانع برای همه به طور یکسان [8].

در تعریف عدل نظرات گوناگونی ابراز شده است بدون مشخص شدن تعریف دقیقی از عدل ممکن است تلاشمان برای تحقق این اصل بی ثمر شود. لذا باید ابتدا به واژه عدل پرداخت و سپس برای حاکم شدن آن کوشید. «واژه عدل در ۷ سوره از سوره های قرآن و در مجموع ۱۳ بار آمده است ... در پاره ای از آیات عدل، مرتبط با روز داوری استعمال شده است. «مولا علی (ع) در تعریف عدل فرموده اند: «العدل انصاف: عدل انصاف است.» یا «العدل حیاه: عدالت زندگی است.» در غرب نیز تعاریف متفاوتی از عدل شده است: «آگوستین قدیس از آفریقای شمالی نیز در تعریف عدل می گوید: عدالت عبارت است از مطابقت با نظم و هر جامعه ای برای خود نظم و نظامی دارد.» هبرکبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی (ره) نیز در باره واژه عدل فرموده اند: [9] «عدالت عبارت است از حد وسط بین افراط و تفریط و آن از فضایل اخلاقیه است، بلکه عدالت مطلقه تمام فضایل باطنیه و ظاهریه و روحیه و قلبیه و نفسیه و جمیه است زیرا که عدل مطلق، مستقیم به همین معنی است.» استاد شهید مرتضی مطهری در کتاب گرانسنگ خود عدل الهی درباره عدالت مطالب ارزشمند و دلنشین بیان می کند و سپس تعاریف زیر را از عدل ارائه می کند.

الف: موزون بودن بحث عدل به معنی تناسب در مقابل بی تناسبی از نظر کل و مجموع نظام عالم است. ب: تساوی و نفی هر گونه تبعیض: عدالت یعنی رعایت تساوی در زمینه استحقاقی های متساوی البته معنی درستی است. عدل ایجاب می کند این چنین مساواتی را و این چنین مساوات از لوازم عدل است. ج: رعایت استحقاق ها و عطا کردن به هر ذی حقی آن چه استحقاق آن را دارد. معنی حقیقی عدل که درباره خداوند صادق است به معنای اعطاء حق به ذی استحقاق و تا حد زیادی با همین معنای دوم قابل انطباق است. با ارائه تعاریف متعدد از عدل در مجموع می توان عدل را «اعطاء کل ذی حق حقه» تعبیر کرد ولی علاوه بر تعریف مذکور می توان معانی زیر را نیز از آن برداشت نمود: نهادن هر چیز در جای خود، موزون بودن (تعادل و تناسب)، تساوی و نفی هر گونه تبعیض، میانه روی بین افراط و تفریط، برابری اجتماعی (قسط، عدالت اجتماعی، قضایی، سیاسی، آموزشی، اقتصادی).

3- راهکارهای تحقق عدالت آموزشی

یکی از موثرترین راههای تحقق عدالت اجتماعی تأمین فرصت های یکسان برای دسترسی عموم افراد جامعه به آموزش و پرورش است و همه آحاد انسانی حق دارند از آموزش و پرورش یکسان برخوردار گردند. در جهان کنونی یکی از شاخص های پیشرفت اجتماعی، آموزش و پرورش و چگونگی بهره مندی از آن می باشد. بر همین مبنا کشورها به خصوص کشورهای در حال توسعه در صدد ایجاد فرصت های برابر دسترسی همگان به آموزش و پرورش هستند [10].

برابری به مهیا سازی فرصت های برابر، متناسب با نیازهای ویژه هر فرد اشاره دارد. زیرا افراد در دانش، مهارت، توانایی، انواع یادگیری و پیشینه فرهنگی و نیازهای آموزشی شان با هم متفاوتند [11]. منظور از فرصت برابر جلوگیری،

تحقق عدالت یکی از شعارها و اهداف اجتماعی حاکم در جوامع بشری و عاملی مؤثر در تحقق آموزش و پرورش است [1] و شاخص های آن به عنوان یکی از مهم ترین مؤلفه های توسعه، با ایفای نقش اساسی و سرنوشت ساز خود، در روند توسعه همه جانبه نقش بسیار محوری دارند. از این رو، توزیع عادلانه و برابری فرصت های آموزشی در بعد کلان نوعی نگاه انسان گرایانه را با خود همراه دارد و از اهداف اساسی هر جامعه محسوب می شود. اگرچه حصول این هدف تا حدودی دشوار و زمان بر است، اما در جهت جست و جوی جهانی عادلانه تر و بهتر، ضروری محسوب می شود [2] [3]. توزیع عادلانه امکانات آموزشی در نهادها از گسترده ترین و بحث برانگیز ترین مباحث در حیطه علوم انسانی است. اهمیت بیشتر عدالت آموزشی نسبت به عدالت در سایر حوزه ها به دلیل تأثیر گذاری آن در طول زندگی می باشد، زیرا عدالت آموزشی نقش اساسی در افزایش اعتماد به نفس، آینده شغلی، پایگاه اجتماعی و اجتماعی شدن افراد دارد [4]. برای رسیدن به این هدف، مدارس نقش مهمی را در فراهم کردن فرصت های برابر و عادلانه آموزشی و آموزش مهارت ها دارند و همه محیطها و نظام های آموزشی باید نقش خطیر خود را در آماده کردن کودکان برای ورود به جامعه و بازار کار ایفا نمایند [1]. عدالت آموزشی زمانی در محیط های یادگیری اتفاق می افتد که یادگیرندگان از طریق درون داده ها و فرآیندها در مدارس، بتوانند اهداف علمی، اجتماعی، اعتقادی و آموزشی را کسب کنند. اگر مهم ترین هدف در عدالت آموزشی را تأمین فرصت های برابر بدانیم، آنگاه دو رکن اساسی برای تأمین فرصت های برابر را می توان در نظر گرفت که یکی از آنها تأمین منابع مالی از طریق کمک های مالی برای نهادهای آموزشی و دیگری گسترش کمی آموزش است [5]. عدالت آموزشی را به دو دسته عدالت افقی یعنی برابری امکانات و تجهیزات مدارس شهری و روستایی و عدالت عمودی یعنی فراهم کردن خدمات و منابع آموزشی یکسان برای همه تقسیم بندی کرده است در واقع عدالت آموزشی به مهیا سازی فرصت های برابر، متناسب با نیازهای ویژه هر فرد اشاره دارد؛ زیرا افراد در دانش، مهارت، توانایی، انواع یادگیری و پیشینه فرهنگی و نیازهای آموزشی با هم متفاوت هستند. منظور از فرصت برابر جلوگیری، حذف یا کاهش تبعیض بین افراد از لحاظ جنسیت و نژاد و وضعیت اقتصادی است [6]. البته به جز جنسیت و عوامل اجتماعی و اقتصادی که در دسته مهم ترین عوامل قرار می گیرند، سایر گروه ها در هر کشور مانند افراد دارای نقص عضو، گروه های سنی، قومی، مذهبی و زبانی هم برای دسترسی برابر به آموزش دچار چالش هستند. لازم به ذکر است که رعایت مواردی مانند اصل مساوات در توزیع منابع مالی و انسانی، مشارکت دادن ذینفعان در امور آموزشی و آگاه کردن آن ها از برنامه ها، انتخاب محتوای درسی متناسب با نیازهای فراگیران، توجه به اصل شایسته سالاری در استخدام مربیان و انتخاب مدیران و ... راهکارهایی است که برای ایجاد عدالت آموزشی به کار برده می شود.

بدون شک عدالت آموزشی یکی از بحث های اصلی در هر نظام آموزشی است و برای تحقق آن تلاش های زیادی می شود. در ایران نیز با توجه به قانون اساسی و برای دسترسی یادگیرندگان به فرصت های آموزشی عادلانه تلاش های زیادی شده است تا زمینه دستیابی به عدالت آموزشی تسهیل شود. نکته مهم این که تاکنون پژوهش های متعددی در زمینه عدالت آموزشی انجام شده است که هر یک تنها به بخش کوچکی از این موضوع پرداخته اند.

2- مفهوم عدالت

حذف یا کاهش تبعیض بین افراد از لحاظ جنسیت، نژاد، وضعیت جسمانی، سنی، زبانی، طبقه اجتماعی می باشد [18]. برابری فرصت ها در بعد کلان نوعی نگاه انسان گرایانه و عدالت خواهانه را با خود به همراه دارد که غالباً به عنوان یک شاخص جامعه توسعه یافته در نظر گرفته می شود. اما در بعد خرد برابری فرصت ها و عدالت آموزشی ابزار و ساز و کاری است که موجب شکوفا شدن اندیشه های خلاق شده و امکان پرورش قابلیت را برای همه به طور مساوی تأمین می کند. فرصت مساوی به موقعیتی اطلاق می شود که در آن حتی افرادی که از پایگاه ثروت و یا عضویت در گروه هایی که از امکانات و امتیازات ویژه برخوردار نیستند، امکان تحرک اجتماعی از طریق آموزش و تحصیل را دارا باشند [12].

برابری فرصت ها و عدالت آموزشی را می توان از دو دیدگاه متفاوت بررسی کرد. آن را می توان به عنوان هدف یا به عنوان وسیله ای در جهت تحقق هدف بلندمدت برابری اجتماعی مورد توجه قرار داد. در مفهوم لیبرال کلاسیک، برابری یعنی همه افراد بدون توجه به نژاد، رنگ، منشأ اجتماعی و ملی، در حقوق برابر و آزادند. در این مفهوم، برابری در آموزش به این معنی است که افراد باید در شروع زندگی کاری و آموزش برابر باشند. در یک نگرش سوسیالیستی، آموزش به عنوان وسیله ی اصلی برابر سازی تفاوت های اجتماعی دیده می شود. برابری فرصت های آموزشی زمانی محقق می گردد که همه افراد در دست یابی به آموزش برابر باشند. این هدف امروزه در سطح بین المللی پذیرفته شده، اما کاملاً تحقق نیافته است [19]. مفهوم برابری فرصت های آموزشی مفهومی است نسبی که به تبع شرایط اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی جامعه در حال تغییر است و تاکنون سه شکل مشخص به خود گرفته است: برابری فرصت های آموزشی به معنی در ونداد مساوی، برابری فرصت های آموزشی به معنی فرآیند مساوی و برابری فرصت های آموزشی به معنی برونداد مساوی [13]. هنگامی که از نابرابری یا برابری فرصت صحبت می شود منظور نابرابری فرصت بین دختران و پسران در برخورداری از آموزش، نابرابری بین اقلیت های مذهبی یا نابرابری در دسترسی به امکانات آموزشی در بین مناطق مختلف کشور می باشد [14]. حق برخورداری از آموزش از جمله حقوق بشر به شمار می رود و گزارش های سالانه آمار آموزشی در مقیاس های ملی و بین المللی نمایانگر پیشرفت های کمی حاصل از برخورداری از این حق اجتماعی است. با وجود این به رغم موفقیت های به دست آمده در زمینه آموزش برای همه، شمار بیسوادان بزرگسال و کودکان واجب التعلیم خارج از مدرسه گواهی است بر ضرورت های تلاش برای دست یابی به کمیت بیش تر [15]. اعلامیه کنفرانس جهانی آموزش برای همه در سال ۱۹۹۰ با بیان مقدمه ای از شکست در تحقق دسترسی و برابری در آموزش، اعلام داشتند که بیش از 40 سال پیش ملت های سراسر دنیا از اعلامیه جهانی حقوق بشر و حق آموزش همه افراد صحبت می کردند. به رغم تلاش های چشم گیر کشورهای سراسر دنیا برای تأمین حق آموزش برای همه، واقعیات زیر ادامه داشته است: بیش از ۱۰۰ میلیون خردسال، شامل حداقل 6 میلیون دختر به آموزش ابتدایی دسترسی ندارند. بیش از یک سوم بزرگسالان دنیا به دانش و مهارت های جدید و فناوری مؤثر در کیفیت زندگی دسترسی ندارند. بیش از ۱۰۰ میلیون خردسال و تعداد بی شماری از بزرگسالان در اتمام برنامه های آموزشی خود با شکست مواجه شده اند [20]. در 16 کشور (۱۳ کشور در صحرای آفریقای جنوبی) شاخص برابری جنسیتی در آموزش ابتدایی به زبان دختران و ۸٪ بوده است.

در مقطع ابتدایی و متوسطه تا سال ۲۰۱۵ نخواهند رسید و در ۲۵ کشور از این تعداد، پسران آسیب پذیر هستند نه دختران [21]. تقریباً اکثر مناطق آموزشی شهری و روستایی از لحاظ نسبت دانش آموز به کلاس درس دارای وضعیت مناسبی هستند، اما از لحاظ نسبت شاگرد به معلم دارای وضعیت نامطلوبی می باشند. بین عوامل جنسیتی، اجتماعی - اقتصادی، جغرافیایی، جمعیتی و دو زبانه بودن دانش آموزان با برابری فرصت های آموزشی ارتباط معنی داری وجود دارد. آموزش زیرساخت جامعه آتی است چراکه آینده فرد و جامعه تابع آموزش و نظام آموزشی آن دستخوش تغییر خواهد شد. شاید بتوان از دو صورت بین عدالت و آموزش ارتباط برقرار کرد: 1- عدالت در رشد تربیتی فرد و جامعه 2- عدالت در دسترسی به آموزش با کیفیت. تصور اولیه از عدالت آموزشی، عدالت در دسترسی همگانی به آموزش با کیفیت است. در واقع عمده تلاش در تحقق عدالت آموزشی و اسنادی چون سند آموزش ۲۰۳۰ آن است که برای همه اقشار نیازمند به آموزش، دسترسی همگانی ایجاد کنند. اما نکته مهم آن است که آموزش عرضه شده به همگان باید از کیفیت لازم نیز برخوردار باشد. در واقع دسترسی به آموزش هایی که حقیقتاً کیفیت لازم را ندارند، دسترسی محسوب نمی شوند. از سوی دیگر به جهت آنکه آموزش امکان دستیابی به فرصت ها و موقعیت های آتی اجتماعی و اثرگذاری بر شکل گیری طبقات اجتماعی - اقتصادی را فراهم می کند، لازم است که در عین همگانی بودن دسترسی ها، توازن در کیفیت آموزش ارائه شده نیز رعایت شود تا در آینده شاهد شکاف های عمیق اجتماعی نباشیم. این دغدغه آنچنان شدت داشته است که این توازن را به برابری منصرف کرده اند. لذا نابرابری و تبعیض جنسیتی، قومی، نژادی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و ... را در دسترسی به کیفیت آموزشی، به هر نحو ممکن آماج نقد و حمله قرار داده اند. در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز بر وظیفه حکومت در تأمین آموزش رایگان، برابر و همگانی تأکید شده است. در واقع در این اصل سعی شده است تا محرومیت به خاطر تفاوت ها به فرصت و دسترسی برابر تبدیل شود. همچنین راهکار ۹/۲ از هدف کلان سوم سند تحول بنیادین آموزش و پرورش نیز که بر بومی سازی و اجرای برنامه «آموزش برای همه EFA» تأکید دارد، نیز متوجه فرصت ها و دسترسی های برابری شده است. البته سایر راهکارهای نهم سند تحول نیز به همین نکته اشاره دارد.

جدول 1 مضامین فراگیر، سازمان دهنده و پایه عدالت آموزشی

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
	<p>1- توسعه مشارکت ذی‌نفعان آموزشی در همه تصمیم‌گیری‌ها (دانش‌آموزان، معلمان، اولیاء)</p> <p>2- توجه به نیازهای ذی‌نفعان در تصمیم‌گیری‌های آموزشی و پرورش</p> <p>3- مدیریت انواع انتخابات در مدارس جهت تقویت مشارکت اولیاء، معلمان و دانش‌آموزان</p> <p>4- توزیع اختیارات بین سطوح محلی برای تصمیم‌گیری</p> <p>5- تأسیس انجمن‌های خیرین مدرسه‌ساز در مناطق محروم</p>	<p>1- اختصاص مواد آموزشی برای کم‌بهرت‌های اصلی در زندگی مرتبط با حیطه بهداشت، سلامت، تغذیه</p> <p>2- آسایش و توزیع عادلانه کمک‌های مردمی شامل مشارکت بخش غیردولتی و مالیات‌ها در کشور (نظارت مشترک بر جمع‌آوری و توزیع مشارکت‌های مردمی و بخش خصوصی)</p> <p>3- تأمین مالی مدارس با توجه به نرخ اشتغال</p> <p>4- اختصاص فستنی از کمک‌های خیرین به مناطق محروم</p> <p>5- نظارت بر فرآیند عملیات مالی با رویکرد حساسیتی پس از هزینه و خرج منابع</p>
	<p>1- سیاست‌گذاری مبتنی بر نیازسنجی دانش‌آموزان</p> <p>2- بازنگری و اصلاح سیاست‌های کلان برنامه‌ریزی درسی و آموزشی در سیاست‌گذاری‌ها (جهت توزیع عادلانه فرصت‌های آموزشی با توجه به اهداف نظام آموزشی) در راستای دستیابی به اهداف تعیین‌شده</p> <p>3- تدوین استانداردهای جهت انتخاب مدیران مدارس</p> <p>4- تعیین استانداردهای ارزیابی عملکرد آموزشی و اجرایی مدیران</p> <p>5- طراحی برنامه درسی متناسب با تفاوت‌های فردی و نیازهای دانش‌آموزان در همه سطوح (جغرافیایی، اجتماعی، جنسیتی، مهاجرین، فاقین، شش‌ساعه، مناطق مرزی، معلولین، افراد با نیاز خاص...)</p> <p>6- فراهم کردن زیرساخت و امکانات جهت افزایش زمان یادگیری و کاهش تعطیلی مدارس</p> <p>7- توجه به زمان آموزش با توجه به تفاوت‌های یادگیرندگان در برنامه درسی</p> <p>8- توجه به کلیه ظرفیت‌های وجودی دانش‌آموزان (علاقین و استعدادهای نیازها) سطوح مختلف (جغرافیایی و جنسیتی...) در برنامه درسی</p> <p>9- تعطف‌پذیری مکانی و زمانی برنامه درسی</p> <p>10- توجه به راهمندی و مشاوره (تخصصی و تربیتی و شغلی) در برنامه درسی</p> <p>11- توجه به نیازهای سایر نهادهای در برنامه‌های آموزشی و پرورش</p> <p>12- توجه به ظرفیت‌های مناطق محروم و مرزی در برنامه‌ریزی‌های آموزشی</p> <p>13- برنامه‌ریزی برای پوشش دوره پیش‌دستی برای همه یادگیرندگان</p> <p>14- برنامه‌ریزی برای پوشش کامل آموزش عمومی برای همه</p>	<p>1- ایجاد شبکه‌هایی از محیط‌های یادگیری پژوهش‌سرا کتابخانه، آزمایشگاه، کارگاه، در مناطق آموزش و پرورش</p> <p>2- ایجاد محیط شاداب در مدرسه</p> <p>3- ایجاد محیط امن در مدرسه</p> <p>4- توجه به گسترش کیفی فضاهای آموزشی (شایسته‌روزی، روزانه، خدمات) در همه مناطق کشور</p> <p>5- توجه به گسترش کمی فضاهای آموزشی (تعداد) در همه مناطق کشور</p> <p>6- برنامه‌ریزی مدارس شایسته‌روزی در مناطق محروم</p> <p>7- تأسیس مدارس با شرایط (جغرافیایی، معلولین، مهاجرین) یادگیرندگان متنوع</p> <p>8- گسترش مدارس دولتی با توزیع امکانات عادلانه در سراسر کشور</p> <p>9- اصلاح مدارس در توتنه با چند معنایی در کلان‌شهرها</p> <p>10- اصلاح استانداردهای کمی و کیفی مدارس غیردولتی با هدف افزایش کیفیت</p> <p>11- اجتناب از طیف‌های دانش‌آموزان (تخلف، تیزهوش...)</p> <p>12- کاهش تعداد کلاس‌های چندپایه</p>
		<p>1- توزیع دانش‌آموزان در رشته‌های تحصیلی متناسب با توجه به علائق و نیازها</p> <p>2- توسعه مهارت‌های (فردی، اجتماعی و شغلی) کلیه دانش‌آموزان با تأکید بر گروه‌های آسیب‌پذیر (مرومین، مهاجرین، عشایر، روستایی، جنسیتی)</p> <p>3- توجه به برنامه‌های کارآفرینی و مهارت‌آموزی برای هرستانی‌ها متناسب با بازار کار</p>
شایسته‌روزی		<p>1- ارزیابی عملکرد دانش‌آموزان برحسب گروه‌های مختلف با استفاده از شاخص به پایان رساندن پایه تحصیلی و نمرات امتحانات نهایی</p> <p>2- رعایت عدالت در ارزیابی‌ها و ارائه امتیازات به دانش‌آموزان</p> <p>3- نظارت بر مشارکت یادگیرندگان در همه فعالیت‌های آموزشی، پرورشی و تفریحی</p> <p>4- ارزیابی دانش‌آموزان با استانداردهای ارزشیابی آموزشی</p>

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
	<p>1- توسعه مشارکت ذی‌نفعان آموزشی در همه تصمیم‌گیری‌ها (دانش‌آموزان، معلمان، اولیاء)</p> <p>2- توجه به نیازهای ذی‌نفعان در تصمیم‌گیری‌های آموزشی و پرورش</p> <p>3- مدیریت انواع انتخابات در مدارس جهت تقویت مشارکت اولیاء، معلمان و دانش‌آموزان</p> <p>4- توزیع اختیارات بین سطوح محلی برای تصمیم‌گیری</p> <p>5- تأسیس انجمن‌های خیرین مدرسه‌ساز در مناطق محروم</p>	<p>1- اختصاص مواد آموزشی برای کم‌بهرت‌های اصلی در زندگی مرتبط با حیطه بهداشت، سلامت، تغذیه</p> <p>2- آسایش و توزیع عادلانه کمک‌های مردمی شامل مشارکت بخش غیردولتی و مالیات‌ها در کشور (نظارت مشترک بر جمع‌آوری و توزیع مشارکت‌های مردمی و بخش خصوصی)</p> <p>3- تأمین مالی مدارس با توجه به نرخ اشتغال</p> <p>4- اختصاص فستنی از کمک‌های خیرین به مناطق محروم</p> <p>5- نظارت بر فرآیند عملیات مالی با رویکرد حساسیتی پس از هزینه و خرج منابع</p>
	<p>1- سیاست‌گذاری مبتنی بر نیازسنجی دانش‌آموزان</p> <p>2- بازنگری و اصلاح سیاست‌های کلان برنامه‌ریزی درسی و آموزشی در سیاست‌گذاری‌ها (جهت توزیع عادلانه فرصت‌های آموزشی با توجه به اهداف نظام آموزشی) در راستای دستیابی به اهداف تعیین‌شده</p> <p>3- تدوین استانداردهای جهت انتخاب مدیران مدارس</p> <p>4- تعیین استانداردهای ارزیابی عملکرد آموزشی و اجرایی مدیران</p> <p>5- طراحی برنامه درسی متناسب با تفاوت‌های فردی و نیازهای دانش‌آموزان در همه سطوح (جغرافیایی، اجتماعی، جنسیتی، مهاجرین، فاقین، شش‌ساعه، مناطق مرزی، معلولین، افراد با نیاز خاص...)</p> <p>6- فراهم کردن زیرساخت و امکانات جهت افزایش زمان یادگیری و کاهش تعطیلی مدارس</p> <p>7- توجه به زمان آموزش با توجه به تفاوت‌های یادگیرندگان در برنامه درسی</p> <p>8- توجه به کلیه ظرفیت‌های وجودی دانش‌آموزان (علاقین و استعدادهای نیازها) سطوح مختلف (جغرافیایی و جنسیتی...) در برنامه درسی</p> <p>9- تعطف‌پذیری مکانی و زمانی برنامه درسی</p> <p>10- توجه به راهمندی و مشاوره (تخصصی و تربیتی و شغلی) در برنامه درسی</p> <p>11- توجه به نیازهای سایر نهادهای در برنامه‌های آموزشی و پرورش</p> <p>12- توجه به ظرفیت‌های مناطق محروم و مرزی در برنامه‌ریزی‌های آموزشی</p> <p>13- برنامه‌ریزی برای پوشش دوره پیش‌دستی برای همه یادگیرندگان</p> <p>14- برنامه‌ریزی برای پوشش کامل آموزش عمومی برای همه</p>	<p>1- ایجاد شبکه‌هایی از محیط‌های یادگیری پژوهش‌سرا کتابخانه، آزمایشگاه، کارگاه، در مناطق آموزش و پرورش</p> <p>2- ایجاد محیط شاداب در مدرسه</p> <p>3- ایجاد محیط امن در مدرسه</p> <p>4- توجه به گسترش کیفی فضاهای آموزشی (شایسته‌روزی، روزانه، خدمات) در همه مناطق کشور</p> <p>5- توجه به گسترش کمی فضاهای آموزشی (تعداد) در همه مناطق کشور</p> <p>6- برنامه‌ریزی مدارس شایسته‌روزی در مناطق محروم</p> <p>7- تأسیس مدارس با شرایط (جغرافیایی، معلولین، مهاجرین) یادگیرندگان متنوع</p> <p>8- گسترش مدارس دولتی با توزیع امکانات عادلانه در سراسر کشور</p> <p>9- اصلاح مدارس در توتنه با چند معنایی در کلان‌شهرها</p> <p>10- اصلاح استانداردهای کمی و کیفی مدارس غیردولتی با هدف افزایش کیفیت</p> <p>11- اجتناب از طیف‌های دانش‌آموزان (تخلف، تیزهوش...)</p> <p>12- کاهش تعداد کلاس‌های چندپایه</p>
		<p>1- توزیع دانش‌آموزان در رشته‌های تحصیلی متناسب با توجه به علائق و نیازها</p> <p>2- توسعه مهارت‌های (فردی، اجتماعی و شغلی) کلیه دانش‌آموزان با تأکید بر گروه‌های آسیب‌پذیر (مرومین، مهاجرین، عشایر، روستایی، جنسیتی)</p> <p>3- توجه به برنامه‌های کارآفرینی و مهارت‌آموزی برای هرستانی‌ها متناسب با بازار کار</p>
شایسته‌روزی		<p>1- ارزیابی عملکرد دانش‌آموزان برحسب گروه‌های مختلف با استفاده از شاخص به پایان رساندن پایه تحصیلی و نمرات امتحانات نهایی</p> <p>2- رعایت عدالت در ارزیابی‌ها و ارائه امتیازات به دانش‌آموزان</p> <p>3- نظارت بر مشارکت یادگیرندگان در همه فعالیت‌های آموزشی، پرورشی و تفریحی</p> <p>4- ارزیابی دانش‌آموزان با استانداردهای ارزشیابی آموزشی</p>

جدول 2 مضامین فراگیر، سازمان دهنده و پایه عدالت آموزشی

جدول 4 مضامین فراگیر، سازمان دهنده و پایه عدالت آموزشی

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
	<p>1- توجه به شایستگی‌ها در یادگیری و تأمین تیزی نسبی در آموزش و پرورش</p> <p>2- فرصت برابر مدارس در برخورداری از معلمان با تجربه و موفق</p> <p>3- برگزاری دوره‌های آموزش (عمومی، تخصصی و تربیتی) برای منابع انسانی مدارس مبتنی بر نیازسنجی</p> <p>4- برگزاری دوره‌های ویژه برای معلمان چندپایه</p> <p>5- تأمین معلمان بومی برای مناطق خاص دارای مدارس متنوع (محروم، مرزی، شایسته‌ساز)</p> <p>6- ارزیابی دوره‌های صلاحیت معلمان با استانداردهای تدوین‌شده</p> <p>7- تشویق معلمان کارآمد</p> <p>8- بهره‌گیری از سیاست‌های در انتخاب مدیران</p> <p>9- انتخاب مدیران مدارس مطابق شایستگی‌های (عملکرد اجرایی و آموزشی) تعیین‌شده</p> <p>10- ارزیابی دوره‌های سوانق آموزشی - پژوهشی فرهنگیان (معلمان - مدیران)</p>	<p>1- توجه به شایستگی‌ها در یادگیری و تأمین تیزی نسبی در آموزش و پرورش</p> <p>2- فرصت برابر مدارس در برخورداری از معلمان با تجربه و موفق</p> <p>3- برگزاری دوره‌های آموزش (عمومی، تخصصی و تربیتی) برای منابع انسانی مدارس مبتنی بر نیازسنجی</p> <p>4- برگزاری دوره‌های ویژه برای معلمان چندپایه</p> <p>5- تأمین معلمان بومی برای مناطق خاص دارای مدارس متنوع (محروم، مرزی، شایسته‌ساز)</p> <p>6- ارزیابی دوره‌های صلاحیت معلمان با استانداردهای تدوین‌شده</p> <p>7- تشویق معلمان کارآمد</p> <p>8- بهره‌گیری از سیاست‌های در انتخاب مدیران</p> <p>9- انتخاب مدیران مدارس مطابق شایستگی‌های (عملکرد اجرایی و آموزشی) تعیین‌شده</p> <p>10- ارزیابی دوره‌های سوانق آموزشی - پژوهشی فرهنگیان (معلمان - مدیران)</p>
	<p>1- توزیع متناسب و عادلانه منابع و امکانات آموزشی در مناطق مختلف کشور با توجه به نیازهای یادگیرندگان (فقری، نهیلات، مراکز آموزشی، کتابخانه)</p> <p>2- بهره‌وری کردن نهیلات و منابع (آموزشی، پژوهشی و فناوری، آزمایشگاهی و کارگاهی) مدارس با توجه به تغییرات جهانی</p> <p>3- توزیع عادلانه امکانات رفاهی و تسهیلات در مدارس به‌تناسب تفاوت‌های جسمی دانش‌آموزان جهت ارائه خدمات (با تأکید بر معلولین، مدارس استثنایی و دانش‌آموزان با نیاز خاص)</p> <p>4- رعایت نسبت استاندارد دانش‌آموز به کلاس درس برحسب پایه یا دوره</p> <p>5- رعایت نسبت معلم به دانش‌آموز در مدارس برحسب پایه یا دوره آموزشی با توجه به همه سطوح</p> <p>6- ارزیابی شانس ورود به نظام آموزشی برای کلیه واجب‌التعلیم‌ها</p> <p>7- افزایش توانایی علمی دانش‌آموزان مناطق محروم و فقیر (با برگزاری کلاس تقویتی رایگان، تحصیلی، هوشمندسازی مدارس)</p> <p>8- حمایت از دانش‌آموزان مناطق محروم از طریق رسانه‌های عمومی (معرفی مدارس و مشکلات آنان به مسئولین و خیرین مدرسه‌ساز)</p> <p>9- فراهم کردن تسهیلات بهداشتی و سلامت برای همه دانش‌آموزان (بیمه، مرئی وضعیت بهداشتی...)</p> <p>10- تقویت ارتباط مراکز بهداشتی با مدارس کشور با تأکید بر مدارس استثنایی و یادگیرندگان محروم</p>	<p>1- توجه به شایستگی‌ها در یادگیری و تأمین تیزی نسبی در آموزش و پرورش</p> <p>2- فرصت برابر مدارس در برخورداری از معلمان با تجربه و موفق</p> <p>3- برگزاری دوره‌های آموزش (عمومی، تخصصی و تربیتی) برای منابع انسانی مدارس مبتنی بر نیازسنجی</p> <p>4- برگزاری دوره‌های ویژه برای معلمان چندپایه</p> <p>5- تأمین معلمان بومی برای مناطق خاص دارای مدارس متنوع (محروم، مرزی، شایسته‌ساز)</p> <p>6- ارزیابی دوره‌های صلاحیت معلمان با استانداردهای تدوین‌شده</p> <p>7- تشویق معلمان کارآمد</p> <p>8- بهره‌گیری از سیاست‌های در انتخاب مدیران</p> <p>9- انتخاب مدیران مدارس مطابق شایستگی‌های (عملکرد اجرایی و آموزشی) تعیین‌شده</p> <p>10- ارزیابی دوره‌های سوانق آموزشی - پژوهشی فرهنگیان (معلمان - مدیران)</p>
بهرمندی عادلانه از منابع		<p>1- توزیع متناسب و عادلانه منابع و امکانات آموزشی در مناطق مختلف کشور با توجه به نیازهای یادگیرندگان (فقری، نهیلات، مراکز آموزشی، کتابخانه)</p> <p>2- بهره‌وری کردن نهیلات و منابع (آموزشی، پژوهشی و فناوری، آزمایشگاهی و کارگاهی) مدارس با توجه به تغییرات جهانی</p> <p>3- توزیع عادلانه امکانات رفاهی و تسهیلات در مدارس به‌تناسب تفاوت‌های جسمی دانش‌آموزان جهت ارائه خدمات (با تأکید بر معلولین، مدارس استثنایی و دانش‌آموزان با نیاز خاص)</p> <p>4- رعایت نسبت استاندارد دانش‌آموز به کلاس درس برحسب پایه یا دوره</p> <p>5- رعایت نسبت معلم به دانش‌آموز در مدارس برحسب پایه یا دوره آموزشی با توجه به همه سطوح</p> <p>6- ارزیابی شانس ورود به نظام آموزشی برای کلیه واجب‌التعلیم‌ها</p> <p>7- افزایش توانایی علمی دانش‌آموزان مناطق محروم و فقیر (با برگزاری کلاس تقویتی رایگان، تحصیلی، هوشمندسازی مدارس)</p> <p>8- حمایت از دانش‌آموزان مناطق محروم از طریق رسانه‌های عمومی (معرفی مدارس و مشکلات آنان به مسئولین و خیرین مدرسه‌ساز)</p> <p>9- فراهم کردن تسهیلات بهداشتی و سلامت برای همه دانش‌آموزان (بیمه، مرئی وضعیت بهداشتی...)</p> <p>10- تقویت ارتباط مراکز بهداشتی با مدارس کشور با تأکید بر مدارس استثنایی و یادگیرندگان محروم</p>
		<p>1- توزیع دانش‌آموزان در رشته‌های تحصیلی متناسب با توجه به علائق و نیازها</p> <p>2- توسعه مهارت‌های (فردی، اجتماعی و شغلی) کلیه دانش‌آموزان با تأکید بر گروه‌های آسیب‌پذیر (مرومین، مهاجرین، عشایر، روستایی، جنسیتی)</p> <p>3- توجه به برنامه‌های کارآفرینی و مهارت‌آموزی برای هرستانی‌ها متناسب با بازار کار</p>
		<p>1- ارزیابی عملکرد دانش‌آموزان برحسب گروه‌های مختلف با استفاده از شاخص به پایان رساندن پایه تحصیلی و نمرات امتحانات نهایی</p> <p>2- رعایت عدالت در ارزیابی‌ها و ارائه امتیازات به دانش‌آموزان</p> <p>3- نظارت بر مشارکت یادگیرندگان در همه فعالیت‌های آموزشی، پرورشی و تفریحی</p> <p>4- ارزیابی دانش‌آموزان با استانداردهای ارزشیابی آموزشی</p>

جدول 3 مضامین فراگیر، سازمان دهنده و پایه عدالت آموزشی

بندی رسید که بین شش عنصر کلیدی در عدالت آموزشی باید جمع کرد. این چند عنصر در سایر عرصه های اجتماعی غیر از آموزش نیز چالش ایجاد کرده- اند:

شکل 1 شش عنصر اصلی عدالت آموزشی

قطعاً دسترسی همگانی به یک کیفیت برابر حداقلی قابل قبول به عنوان شرط لازم عدالت آموزشی است. اما باید توجه داشت که منظور از برابری، برابری در همه افراد یک طبقه است. به طور مثال اگر تفاوت آموزش برای دو جنسیت را پذیرفتیم، همه افراد هر طبقه باید از دسترسی و کیفیت برابر برخوردار باشند. نه اینکه آموزش دختران و پسران، یکسان باشد. از سوی دیگر به جهت تنوع استعدادها و خواست ها، باید زمینه رشد متفاوت فراهم شود. مشکلی که در این قسمت وجود دارد آن است که می خواهیم با تاسیس مدارس متفاوت، این کار را انجام دهیم؛ از مدارس استعداد درخشان گرفته تا مدارس غیردولتی. در حالیکه به نظر می رسد اگر شیوه تدریس و کلاس داری به نحوی باشد که در عین حضور یکسان همه دانش آموزان در کلاس، به تفاوت های فردی آن ها توجه شود و رشد داده شود، مشکل تا حد بسیاری حل خواهد شد. لکن چالش ما در اینجا، نبود معلمان دارای چنین نگرش و بینش و مهارتی است. نباید دانش آموزان را از طبیعت متکثر خود جدا کرد بلکه در همین بافت اجتماعی متکثر باید کیفیت آموزشی متفاوتی ارائه کرد. این کار باعث می شود که عنصر توازن نیز تا حد زیادی تامین شود و رشد همه جانبه فردی و اجتماعی رقم بخورد. گرچه این ایده پیشنهادی خام و نیازمند بررسی جدی است اما ایده ای برای طراحی های ساختاری عادلانه در آموزش و پرورش می تواند باشد.

اسلام بر اساس جهان بینی الهی و توحیدی می گوید که انسان ها همه با یکدیگر برابری دارند و این که باید برابر باشند و این یک واقعیت طبیعی و سنت خداوندی است. حضرت محمد(ص) در این رابطه فرمود: عرب بر عجم و عجم بر عرب و سرخ بر سیاه و سیاه بر سرخ فضیلتی ندارد، مگر آن که تقوایش بیش تر باشد. [16] یکی از اصلی ترین راهکارهایی که پیامبر گرامی اسلام (ص) در برنامه های آسمانی خود داشته اند تا زمینه و بستر لازم را برای نجات و هدایت انسان ها فراهم سازند، حاکمیت قسط و عدالت اجتماعی در تمام زوایای زندگی انسانهاست. گاتمن سه روش برای ایجاد فرصت های آموزشی برابر مطرح کرد که عبارتند از: حداکثر سازی، برابری سازی و نخبه پروری، دولت می تواند منابع زیادی به آموزش در به حداکثر رساندن فرصت برای همه دانش آموزان اختصاص دهد. گاتمن این رویکرد را حداکثر سازی نامیده است. اما این رویکرد در نظام آموزشی دارای منابع محدود، عملی نیست. روش دوم جستجوی فرصتهای آموزشی برابر را برابر سازی نامیده است. این رویکرد شناس زندگی دانش آموزان محروم را مانند دانش آموزان ثروتمند افزایش می دهد. رویکرد برابری سازی، به برابری نتایج اشاره دارد و برای دست یابی به این امر باید همه

در همین بخش به نکته دیگری هم باید توجه کرد. فرض آن است که آموزش با کیفیت برابر همگانی می تواند، شکاف های طبقاتی آتی اجتماع و نیز تبعیض های آتی را خنثی و رفع کند. این در حالی است که عنصر «فرصت و دسترسی» دارای یک خلا جدی است: توانمندی و قابلیت استفاده از فرصت ها در همگان یکسان نیست. در واقع فرض بر این است که با برابر شدن فرصت ها، شرایط حرکت همه برابر می شود در حالی که شرایط اولیه رقابت برابر نیست. از این رو بی عدالتی همچنان تداوم خواهد یافت.

از سوی دیگر آنچه موجب می شود تا این تصور اولیه، ساده انگارانه به ذهن آید و دچار چالش های نظری و عملی شود، توجه به بعد دیگری از عدالت است که بیشتر جنبه انفسی دارد و البته تبلور آفاقی هم پیدا می کند. توجه به اینکه استعداد افراد، مسیر رشد افراد، قابلیت های افراد متفاوت است و در امر آموزش باید به این تنوع احترام گذاشت موجب می شود که تصور ساده از «دسترسی همگانی به کیفیت آموزشی» مخدوش و دچار چالش شود. هر فرد به جهت علایق و زمینه های طبیعی یا انتخابی متفاوت، نیازمند یا علاقمند به رشد در یک زمینه متفاوت است. از این روست که کیفیت آموزشی برابر به معنی سرکوب بخشی از استعدادها و تفاوت همگانی است. پس باید پذیرفت که آموزش همگانی برابر، قطعاً مخالف رشد افراد و استعدادهای آنان است. یکی از توجیحات تاسیس مدارس غیردولتی در ایران، لزوم توجه به تنوع خواست ها و نیازهای دانش آموزان بوده است. چرا که مدارس دولتی در پوشش این خلا، توان کافی ندارند. همچنین عنصر دیگری وجود دارد که هر دو تصور قبل از عدالت را نیازمند بازنگری می کند. توجه به اینکه انسان ها در عین اینکه متفاوتند اما به حیث نفسانی باید دارای تربیتی متعادل و همه جانبه قرار گیرند. بخشی از جنبه های حیات اجتماعی افراد بشر، نیازمند آموزش های ثابت یا مشترکی است. با این مفهوم پردازی از عدالت در امر آموزش، می توان به جمع

محروم با فقر فکری و فرهنگی برخوردار باشند. آموزش و پرورش برای گسترش و ایجاد روحیه خدمت در این مناطق با تخصیص امتیازات ویژه رغبتهای خاص در فرهنگیان ایجاد نماید تا بتواند نسبت به تربیت فرزندان محروم روستاها و مناطق محروم اقدام نمایند.

3- تدوین کتب درسی متناسب با موقعیت و شرایط استان های همجوار می تواند محتوای کتب درسی را به سمت عدالت آموزشی سوق دهد. امروز زینده نیست دانش آموزان عشایری همان کتابی را که در شمال تهران تدریس می شود را در میان رعد و برق و کوچ و ییلاقی و قشلاقی مطالعه نمایند. وقتی کتب درسی متناسب با فرهنگ های بومی تدوین شود. ضمن تعمیق اطلاعات باعث رویکرد دقیق و علمی جوانان به علم و آموزش خواهد شد. ریشه بسیاری از ترک تحصیل های امروز ناهمخوانی محتوای کتب درسی با نیازهای فراگیران است. آموزش زبان های رایج در بین قومیت ها از مدارس تا سطوح علمی که مطابق اصل ۱۵ قانون اساسی است می تواند گامی موثر در علاقه مندی دانش آموزان به علم و آموزش باشد و زمینه عدالت آموزشی را بیشتر فراهم آورد.

4- پذیرش روحیه انتقادپذیری و تبدیل آن به یک فرهنگ در آموزش و پرورش، خود معلمان و دانش آموزان با نقد محتوای برنامه های درسی زمینه ایجاد تغییر در آن ها را فراهم آوردن خواسته های معقول و منطقی دانش آموزان جدی گرفته شود تا کار به دستان بتوانند با درایت بیشتر نسبت به رفع موانع آموزشی اقدام نمایند.

5- پرهیز از سیاسی نمودن مدیریت ها و نهادینه نمودن ثبات مدیریت از اصولی است که می تواند تحقق عدالت را تسریع بخشد. عدالت آموزشی ایجاد می کند عاقل ترین و داناترین افراد مسند علم و آموزش را به دست بگیرند. وجود نیروهای مجرب و خلاق و نوآور می تواند آموزش و پرورش را دچار تحول و دگرگونی اساسی کند. عدالت آموزشی ایجاد می کند داناترین کارها را به دست گیرند و برای حاکم شدن ارزش های والای انسانی و گسترش عدالت و مردم باوری و نیک پنداری از هیچ تلاشی دریغ نوزند.

6- ایجاد زمینه مناسب برای تحصیل دختران و پسران خصوصا بازماندگان از تحصیل که کار و تلاش برای امرار معاش باعث شده است آنان نتوانند مانند دیگران بدون دغدغه ادامه تحصیل دهند. دولت می تواند با گسترش مدارس شبانه روزی بیشتر خصوصا در مناطق روستایی زمینه تحصیل فرزندان این عزیزان را فراهم آورد که تاکنون در عرصه گسترش مدارس شبانه روزی در دوره های راهنمایی و دبیرستان خوش درخشیده است.

7- اختصاص منابع مالی و سرانه های دانش آموزی مطلوب به نحوی که بین دانش آموزان هر دوره تفاوت چندانی وجود نداشته باشد در حالی که امروزه سرانه های اختصاص یافته به یک دانش آموز دبیرستانی چندین برابر یک دانش آموز ابتدایی است و این تضاد باعث خواهد شد بیشترین آمار مردودی، ترک تحصیل و از مدرسه گریزی به علت عدم وجود جاذبه های لازم آموزشی از دوره های راهنمایی و ابتدایی باشد. اختصاص سرانه دانش آموزی متناسب با نیاز دانش آموزان می تواند روشنایی و امید را تا دور دست ترین نقاط در دل فرزندان این سرزمین بیندازد.

8- تلاش برای تامین پوشاک و لوازم التحریر دانش آموزان در مناطق محروم و فراگیر نمودن تغذیه رایگان به طوری که همه دانش آموزانی ایرانی امکان دستیابی بر امکانات اولیه آموزشی را داشته باشند و دغدغه لوازم

ی موانع طبیعی و محیطی دست یابی به سطوح متفاوت آموزش از بین بروند. رویکرد سوم نخبه پروری است. در این مورد منابع آموزشی باید به نسبت توانایی طبیعی و انگیزه یادگیری افراد توزیع شود. گاتمن با تعریف آستانه دموکراتیک بین برابرسازی و نخبه پروری تعادل ایجاد می کند. این رویکرد بیان می کند که آموزش باید به اندازه کافی برای همه دانش آموزان ارائه شود تا افراد زندگی خوبی داشته باشند و همچنین بتوانند در فرآیندهای دموکراتیک که انتخابهای بهتر افراد رای دهد، مشارکت فعال داشته باشند [22]. راه کارهایی که پیکر برای رویویی با این چالش ارائه می دهد عبارتند از: حذف کلیشه های جنسیتی موجود در کتاب ها، حمایت از پژوهش حضور دختران در مدارس، حمایت مالی از خانواده دانش آموزان مستعد فقیر، تولید مواد یادگیری مرتبط با نیازهای دانش آموزان و انتظارات بازار کار راهکارهای پیشنهادی بتامرجی برای بهبود برابری عبارتند [23] فرهنگ سازی به منظور کاربرد سیستم اطلاعات مدیریت برای اطلاع رسانی به سیاستگذاران تمرکز زدایی تخصیص بودجه بیش تر به آموزش ابتدایی و متوسطه در مقابل آموزش عالی اعطای وام و کمک هزینه تحصیلی به دانش آموزان محروم - تشویق خصوصی سازی در آموزش تدوین سیستم بودجه بندی مدارس دولتی بر اساس نیاز سنجی شلدون [24] در تحقیقی با عنوان «در جستجوی کیفیت و برابری» اقدامات مورد نیاز برای افزایش آموزش برای همه را افزایش بودجه آموزشی، افزایش معلمان مجرب و توسعه ظرفیت دولت محلی برای برنامه ریزی بیان می کند. کولینز [25] در تحقیقی با عنوان «پرکردن شکاف آموزشی یا یادگیری آنلاین» بیان می کند که مدیریت مدرسه در حال حاضر با چالش های کمبود معلم و افزایش تقاضا برای آموزش مواجه است و از طریق بودجه بندی جدید و برنامه ریزی استراتژیک ابزارهایی برای برآوردن نیازهای همه دانش آموزان کشف می کنند. یادگیری آنلاین یک چنین ابزاری است.

عبدوس [10] اقدامات مؤثر برای رفع نابرابری ها روش های زیر می داند: احداث مدرسه در نزدیکی محل زندگی دختران، کاهش هزینه های والدین از طریق اعطای بورس تحصیلی، تهیه برنامه درسی متناسب برای زندگی روزمره دختران، افزایش مشارکت جامعه، تمرکز زدایی، نظامهای آموزشی متنوع.

4- راهکارهای اصلی تحقق عدالت آموزشی

تحقق عدالت آموزشی یکی از اصول مهم و حیاتی است. با عنایت به ضرورت و تاثیر عدالت آموزشی سؤال اساسی این است که این عدالت چگونه باید محقق شود. برای فراگیر شدن عدالت آموزشی در حوزه های تعلیم و تربیت چه باید کرد. با توجه به پراکندگی کشور و شرایط خاص اقلیمی، فرهنگی سازمانی و قومی چگونه می توان باور عدالت آموزشی را بسط و گسترش داد و زمینه اجرای عملی آن را فراهم ساخت.

در زیر به اختصار به برخی راهکارهای تحقق این اصل پرداخته می شود: [17]
1- حکومت باید همه آحاد جامعه را با هر وابستگی زبانی، نژادی و قومی هستند فرزندان شایسته خود بداند و نسبت به آنان عطف و مهربانی داشته باشد و صادقانه زمینه برخورداری آنها را از امکانات آموزشی فراهم آورد. توزیع امکانات باید در مناطق محروم و برخوردار عادلانه باشد و زینده نیست گروهی در مدارس با آخرین تکنولوژی درس بخوانند و گروهی در زیر چادرها یا در کلاس های کپری، نمناک یا در مدارس کاهگلی در آستانه تخریب با انبوه دلپره ها به سر ببرند.

2- توزیع عادلانه نیروی انسانی تحصیل کرده و فرهنگیان مجرب یکی از ضرورت های تحقق عدالت آموزشی است. امروز تراکم نیروی مجرب و کارآزموده در مراکز استان ها و شهرستان ها باعث شده است مناطق

بدون شک یکی از مهم ترین نیازهای هر کشور در سراسر جهان از جمله ایران، حرکت به سمت عدالت آموزشی در محیط های آموزشی است؛ حرکتی که پیشرفت های عظیم و چشمگیری در افزایش اثربخشی و بهبود کارآمدی فرآیند یاددهی - یادگیری را به دنبال خواهد داشت. این نکته درخور توجه است که این مهم اتفاق نخواهد افتاد مگر با آگاهی و شناخت دقیق از وضع موجود، ترسیم دقیق و روشن از وضع مطلوب و سپس اتخاذ تصمیمات اصولی و منطقی به منظور دستیابی به وضع مطلوب. واضح و مبرهن است که اولین گام در راستای شناخت وضع موجود در این زمینه، شناسایی کلیه موارد تأثیر گذار بر عدالت آموزشی می باشد که از آن تحت عنوان «شناسایی عوامل ایجاد عدالت آموزشی در محیط های یاددهی-یادگیری و موانع گسترش آن» یاد می شود. نکته قابل تأمل اینکه موانع و راهکارهای موجود در مورد عدالت آموزشی در محیط های یاددهی-یادگیری هر کشور، مختص به همان منطقه است و ممکن است روش موجود در نظام آموزشی یک کشور، در نظام های آموزشی دیگر، جنبه بازدارندگی نداشته باشد؛ در نتیجه لازم است هر نظام آموزشی، متناسب با شرایط عمومی و اختصاصی خود، به شناسایی عوامل ایجاد عدالت آموزشی در محیط های یاددهی-یادگیری و موانع گسترش آن بپردازد. در همین راستا و با توجه به یافته های این پژوهش، سعی شده است که مدلی جامع و مانع از عوامل ایجاد عدالت آموزشی در محیط های یاددهی-یادگیری و موانع گسترش آن در کشور ایران تهیه شود که در جدول (شماره ۲) قابل مشاهده است. در این مدل، ابتدا شیوه های برابری آموزشی ذکر شده و سپس موانع تأثیر گذار بر ایجاد عدالت در محیط های یاددهی-یادگیری مشخص شده و مورد بررسی قرار گرفته اند. در بخش عوامل، راهکارها، شیوه ها و روش های ایجاد، برقراری و گسترش عدالت آموزشی، عواملی همچون فرصت های برابر، سهم آموزش و پرورش از تولیدات ناخالص ملی، تأسیس انجمن های خیرین، توزیع متناسب معلمان با کیفیت و ماهر در مناطق، تقویت روحیه اخلاق در تحصیل و ... اشاره شده است؛

در بخش موانع ایجاد عدالت، مواردی همچون کاهش دسترسی ها از مرکز به پیرامون به خدمات آموزشی، عدم توزیع فضایی مطلوب خدمات آموزشی بر اساس جمعیت دانش آموزان، دسترسی دانش آموزان به فضای آموزشی به صورت برابر بین شهرستان های استان، دسترسی به معلمان به صورت برابر در شهرستان ها و مناطق آموزشی با توجه به جمعیت دانش آموزان و ... مورد توجه قرار گرفته است؛ با عنایت به میزان اهمیت این دو بخش و شاخه های تعریف شده برای آنها، نقش هریک از قسمت ها در ایجاد و جلوگیری از عدالت آموزشی در محیط های یاددهی-یادگیری و علت آن مشخص شده است. یافته ها حاکی از آن است که اگر عدالت آموزشی در محیط های یاددهی-یادگیری برقرار باشد؛ انصاف و برابری در آموزش و امکانات، دسترسی به محیط های آموزشی، انگیزه و امید به تحصیل و ... بیشتر می شود. این نکته را نباید فراموش کرد که میان بخش های مختلفی که در محیط های یاددهی-یادگیری شناخته شده اند (عوامل ایجاد عدالت و موانع گسترش آن رابطه ای دیالکتیک برقرار است؛ به عنوان مثال ممکن است تقلب در تحصیل در نظام آموزشی، حاصل نگاه نابرابر به توزیع امکانات و شرایط در آموزش و پرورش باشد و این نگاه، تحت تأثیر ضعف فرهنگی- اقتصادی جامعه نسبت به ایجاد عدالت آموزشی در محیط های یاددهی-یادگیری شکل گرفته باشد و این ضعف فرهنگی - اقتصادی ناشی از کمبود اعتبارات مالی به منظور هزینه در راستای فرهنگ سازی بوده باشد؛ در نتیجه لازم است که در همه حوزه های شناسایی شده (عوامل ایجاد عدالت و موانع گسترش آن) مطالعات دقیق و اقدامات لازم صورت پذیرد. در پایان با توجه به اهمیت ایجاد عدالت آموزشی در محیط های

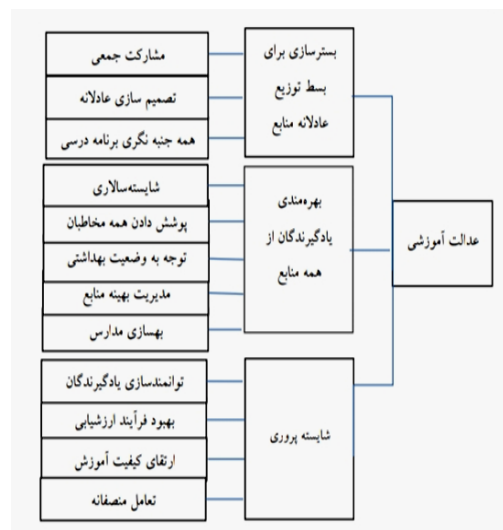
التحریر و کیف و کتاب را نداشته باشند و در خصوص تغذیه نیز کمتر دچار مشکل گردند .

9- آموزش و پرورش با اختصاص نیروی بیشتر گسترش فضاهای آموزشی نسبت به توزیع عادلانه دانش آموزان در سر کلاس و معلمان در هر منطقه اقدام نماید . تراکم دانش آموزی و تدریس در کلاس های چند پایه بدون هیچ گونه امتیاز ویژه ای ظلم آشکاری در حق معلمان است که ۵ پایه را با صبوری تمام تدریس می نمایند و همان حقوقی را دریافت می نمایند که یک معلم عادی آن را در قبال تدریس در کلاس های تک پایه یا تک رشته دریافت می نماید .

10- ایجاد زمینه مناسب برای بهره مندی معلمان از امکانات رفاهی مطلوب از مواردی است که امروزه به فراوانی شاهد هستیم که بسیاری از امکانات رفاهی در برخی مناطق خاص مورد استفاده معدودی از همکاران قرار می گیرد و این نمی تواند عادلانه باشد . لذا افزایش این مراکز نظیر اماکن ورزشی خانم معلمها و ... در مناطق مختلف کشور می تواند زمینه دلگرمی فرهنگیان را فراهم آورد .

11- ایجاد فرصت های مناسب و برتر برای ادامه تحصیل فرهنگیان امروزه به راحتی می بینیم برخی مناطق برخوردار به علت وجود امکانات و وجود فضاهای آموزشی نظیر گیت توانسته اند جمع کثیری از همکاران را برای ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر میزبانی کنند در حالی که یک همکار در شهرستان های محروم و دور افتاده از چنین امکانات و امتیازاتی محروم است و متناسب با رشته اش نمی تواند به راحتی ادامه تحصیل دهد که ضرورت دارد با برگزاری آزمون های غیرحضور و اعطای مدرک تحصیلی زمینه ارتقای علمی- آموزشی آنان فراهم شود .

12- بهره گیری از رسانه های فراگیر نظیر رادیو ، تلویزیون برای معرفی برنامه های مدارس بیشتر متعلق به مراکز استان هاست و دولت کمتر به مدارس دور افتاده کپری و مدارس در حال ریزش توجه کرده است . توجه به مدارس روستایی و معلمان مناطق محروم در برنامه های رادیو ، تلویزیونی می تواند باعث رغبت کاری بیشتر در همکاران شود .

شکل ۲ قالب نهایی مضامین عدالت آموزشی

- [14] گروه مشاوران یونسکو. (۱۳۷۶). فرایند برنامه ریزی آموزشی. (فریاده مشایخ، مترجم). تهران: مدرسه.
- [15] مشایخ، فریده. (۱۳۸۱). دیدگاه های نو در برنامه ریزی آموزشی، تهران: سمت مطهری، مرتضی. (۱۳۵۲). عدل الهی. تهران: صدرا.
- [16] احمدی، احمد. (۱۳۷۳). اصول و روشهای تربیت در اسلام. موسسه انتشارات جهاد دانشگاهی ما جاء.
- [17] مطهری، مرتضی، عدل الهی، انتشارات اسلامی ۱۳۵۳ ص ۶۸-۷۰.

- [18] Bennett, C., Both, C. & Yeadle, S. (2001). Mainstreaming equality in the committees of the Scottish parliament. University of strathclyde
- [19] Leinonen, T. (2000). Equality of education: a comparative study of educational ideologies of the world bank and the government of Zambia in 1971-1996. University of Tampere.
- [20] Bray, M. (2002). Comparative education research center Asia development bank. The university of Hong Kong.
- [21] UNESCO. (2003). Education for rural people. - Word conference on education for all. (1990). Word declaration on education for all.
- [22] Ferguson, B. (1998). Educational equity. <http://www.Yahoo.com>.
- [23] Bathmarajah, M. (2004). Barriers to equality of educational opportunity SriLank, <http://www.Sangam.Org>
- [24] Sheldon, G. W. (2000). The search for quality and equality. In A. R. Welch (Ed.), Third world education: Quality and equality.
- [25] Collins, S. (2003). Filling educational gaps with online learning: an educationally, economically sound solution. The journal, 3(6), 42-44.

یاددهی-یادگیری، نیاز به انجام پژوهش های متعددی در زمینه های مرتبط احساس می شود. در همین راستا پیشنهاد می شود که: مطالعاتی کاربردی، گسترده و تطبیقی در زمینه چگونگی از بین بردن موانع ایجاد عدالت آموزشی در محیط های یاددهی-یادگیری انجام گیرد، راهبردهای مختلف شناسایی شود و راهکارهایی علمی و اصولی در راستای بهره برداری پیشنهاد گردد. این نکته در خور توجه است که راهکارهایی بومی و عملیاتی شناسایی و تعریف شوند که با توجه به وضعیت حال حاضر، قابلیت اجرا داشته باشند. مطالعاتی کاربردی، گسترده و تطبیقی در زمینه چگونگی ترویج برقراری عدالت آموزشی در محیط های یاددهی-یادگیری انجام گیرد، راهبردهای مختلف شناسایی شود و راهکارهایی علمی و اصولی در راستای بهره برداری پیشنهاد گردد. این نکته در خور توجه است که راهکارهایی بومی و عملیاتی شناسایی و تعریف شوند که با توجه به وضعیت حال حاضر، قابلیت اجرا داشته باشند.

6- منابع

- [1] اسلامی هرندی، فاطمه کریمی، فریبا، تادی، محمدعلی (۱۳۹۸). شناسایی مؤلفه های عدالت آموزشی در آموزش و پرورش ایران فصلنامه پژوهش در نظام های آموزشی، ۱۳(۶۷)، ۷۵-۵۵.
- [2] حسنی شلمانی، محمدحسن (۱۳۹۵). الگویی برای همگرایی مساجد و مدارس در نهادینه کردن عدالت آموزشی. دومین کنفرانس بین المللی علوم انسانی با رویکرد بومی - اسلامی و با تأکید بر پژوهش های نوین، شرکت علمی پژوهشی باران اندیشه بهشهر.
- [3] نجاری، مهدی؛ حسنی، محمد (۱۳۹۹). تبیین نابرابری جغرافیایی فرصتهای دسترسی به آموزش عالی و ارائه مدل به منظور آمایش و نیل به عدالت آموزشی. فصلنامه پژوهش های جغرافیای انسانی، ۵۲ (1)، 165.
- [4] مومنی مهمونی، حسین؛ پورفاطمی، علی (۱۳۹۷). بررسی رابطه ادراک از عدالت آموزشی و آگاهی از آینده شغلی با اشتیاق تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی. مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی یزد، ۱۳(۴)، ۳۴۴-۳۳۲.
- [5] فریدونی، سمیه؛ روحانی، شادی (۱۳۶۸). سیاست های گسترش کمی آموزش عالی در ایران و پیامدهای آن بر عدالت آموزشی. فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، ۲۵(۲)، ۲۱-۱.
- [6] حیدریه زاده، بهاره السادات؛ جیازی فر، تقی (۱۳۹۶). بررسی برابری فرصت ها و عدالت آموزشی و جنسیتی در نظام آموزش و پرورش دومین همایش ملی راهکارهای توسعه و ترویج علوم تربیتی، روانشناسی، مشاوره و آموزش در ایران، انجمن توسعه و ترویج علوم و فتن بنیادین تهران :
- [7] جمشیدی، محماد حسین (۱۳۸۰). نظریه عدالت از دیدگاه فارابی، امام خمینی و شهید صدر، تهران: پژوهشگاه امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی.
- [8] مشایخ، فریده. (۱۳۸۱). دیدگاه های نو در برنامه ریزی آموزشی، تهران: سمت مطهری، مرتضی. (۱۳۵۲). عدل الهی. تهران: صدرا.
- [9] خمینی، روح الله، شرح جنود و جهل، موسسه تنظیم و نشر آثار، ۱۳۷۷ ص ۱۴۸.
- [10] عبدوس، مینرا. (۱۳۸۱)، بررسی عوامل مؤثر در فرصت های آموزشی نا برابر بین دختران و پسران، خلاصه مقالات مهندسی اصلاحات در آموزش و پرورش تهران: پژوهشکده تعلیم و تربیت.
- [11] دهقانی، سعیده. (۱۳۸۵). بررسی فرصت های آموزشی در استان فارس در برنامه دوم و سوم توسعه پایان نامه ی کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، (چاپ نشده).
- [12] محمدی، محمد علی، و دهقان، حسین. (۱۳۸۳). آموزش و پرورش و گفتمان های نوین. تهران: پژوهشکده تعلیم و تربیت.
- [13] جوادی، محمد، جعفر (۱۳۷۸). نابرابری های آموزشی و ابعاد جامعه شناختی آن. پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت، (۳)، ۳۱ - ۱۶.

